ԱՐՋԱԳԱՆԳ ՀԱՅԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ

ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Ամէն իւրաքանչիւր շաբաթը՝ 52 օրինակ է։
Խորագրութեան տեղն է Պօլիս, Զինձիրլի—խան վերի յարկ Թիւ 18։
Դուրս երթալիք թերթից փոստայի ծախքը առնողին վրայ է։

Շաբաթին գինը դահեկան կանխիկ 60
կիսաշաբաթը » 30
Մէկ թիւը՝ վարայ 30
Նահանգանց տուղն է դահեկան 2

Թիւ 136 ՇԱԲԱԹ Գ· ՏԱՐԻ Գ· ՇՐՋԱՆ 1871 ՄԱՐՏ 27

ՍՈՒՐ ԵՐԿԱՅՐԻ

Բաժանումը կանոն մը ունի . երբ չը գիտենաս՝ չէքլէմպիճ անգամ չես կրնար ծախել . Թող թէ հրապարակաւ խօսք ծախելու երթալ։

Ալ խաչաղաչը՝ կիր ախորա,
Եարասը օլան ղուճունա։

Ողեւեղեան Հայ կաթոլիկներուն համար չորրորդ բաժանում ըսին . մենք ձայն չհանեցինք , ինչու որ աղէկ գիտէինք թէ՝ ոչ ամենուն մէջքի պէվէռն ու խալեռն կրնք , և ոչ ամեն ձեռքերու քաշած գիծերուն բերկրիլը ու մասպրը , և կամ մշուրաներու վրայի Թուանը-չաններըը ։

Բայց նոր դարձուածքներու նայելով երբ կը տեսնեմք թէ Հայոց ազգը իրեւ կտոր կտոր եղած կը նկատուի , և այդ անջատեալ կտորը-տուքները առանձինն ինքզինքին երբեմն բոլորին տէրը դնելով , Դանիէլի երազը կերազեն . այն առեն մենք ալ կտիպտուինք մեր սուրը պատեանէն քաշել , այն հարուածներըը տալու՝ որոնցմով սպանուածները ճշմարտութեան պատարագներ են , անաչառութեան սուրը սեղանին վրայ ղեկուած ։

Հոս՝ նախ Թուաբանական պտըլիկ դաս մը տանք ։

Բոլորը երբ հաւասարապէս երկու կամ աւելի մասերու բաժնուելու ըլլայ , այդ բաժանմունքը իր Թուոյն համեմատութեամբ կրնանք համրել . մէկ , երկու , երեք , չորս , եւայլն ։ իսկ երբ բոլորի քանակութեան հետ բաղդատելով՝ անկից անհամեմատ նուազութեամբ խիստ փոքրագոյն մաս մը կը բաժնուի , ատոր կոտորակ կըսենք , և երբ այդ կոտորակն ալ իր մէջ նորէն բաժնուի , ինչ ըսելու է այն առեն . ՚ի հարկէ կոտորակին կոտորակը . սըւոր ղրօ ըսէ երթայ ։

Ի՞նչ , դուն ղրօյին չես հաւնիր , պարոն . տասնաւոր , հարիւրաւոր , հազարաւոր , միլիօնաւոր չինոզները որմնք են . ղրօներըը չէ՞ն . եթէ իմ աչքովս նայելու ըլլաս , ղրօներու մեծութիւնը այնչափ աւելի կը տպրածուի , որչափ կը նուազանայ և կը սահմանաւորի ո՛և իցէ Թիւ մը վրան աւելցնելով ։

Աստուած չընէ , որ ես նախատական մտօք գործածած ըլլամայդ ղրօ բառը , ասի իմ ըրած համեմատական բաղդատութեանս քանակական մէկ սահմանն է , որ ուրիշ կերպով չէի կրնար

սահմանել, առանց Մարկոյ դրօշակը վար առ-նելու վտանգին մէջ իյնալու։

Մեզմէ բաժնուած մասի մը իր մէջ դար-ձեալ բաժնուելուն ասկէց ճիշդ հաշիւ մը չենք կրնար տալ, սակայն ինչ կուզէ՝ լծող ըսէ, կուզէ նէ աշխարհք լսէ. չհասկնալու զարնողներուն հաս-կըցնելը մեզք չէ՛ եա։

Ամէն մարդ իր վիճակը իր ուզած կերպովը ըմբռնելու տէր է, ուրիշներն ալ իրենց կարծի-քը յայտնելու ազատ են. հիմա ձեզի ըսեմ թէ ես ի՛նչպէս ըմբռնած եմ այս բաժանման խնդի-րը։ Ամօթ չէ՛ եա, դիտցածս պիտի ըսեմ, նե-րեցէք. չը ներէք ալ հոգս չէ։

Մեր հաւերուն օրովը սամսար պօղան կըսեն վարժապետ մը կայ եղեր, որ մեր օրերու ըս-ահոգի տիրացու սամսար պօղանին ալ եա-պանճին չէր։ Ան այս մարդը առջի պսակի պահքին երկուշաբթի օրը տոպրակը պինիշին տուին գո-տին խոթած գնաց պախալին։

— Մատօրի, պէյթինի դաշ՞ վէրտին։

— Ծն իւց վարա օքքասի։

— Հա՛ հա՛ հա՛ հա՛, խնդաց անդիէն պա-ղըխճի Պետրոսը։

— Ախպար, պէյթինի՞ նէ եափաճագսըն, ալ շու իսկիւմրիւտէն պիր իքի օքքա, իպա-տուլլահ տէօրթ փարայա։

Պատուելին քիչ մը կանկ առաւ, ու ձուկին վրայ եան եան նայելով՝ Պետրոս առաքեալը միտքը բնկաւ։ Ինքն ալ դրոց աշակերտ ըլլա-լուն՝ եկեղեցական պատմութիւնը կայնած տե-ղը շուտ մը մտքին առջեւէն անցուց. Պապե-րը օրթան ելան, և դիտես թէ մարդը կը մըխ-տէին. «Ա՛ռ, առ, տա ձուկէն, խենդութիւն պէտքը չէ. քու հոգիդ մեզմէ կը հարցընեն. եթէ մեզք մը կայ՝ մեր վրայ ձգէ. միայն հա-ւատա՛. — Որի՞. — Մեզի, մեզի. և կեցցես»։

Սամսար պօղանը աչքին պոչովը մէկ՛մը ձու-կին կը նայէր՝ մէկ մը զէյթինին։

— Տէր Աստուած, ի՞նչ որոշում տամ. սիրտ, ճաշակ, քսակ, ամենը սա պոչով կենդանինե-րէն առնել տալ կը դրդուեն ինձի. բայց բան մըն ալ կայ որ չթողուր. օ՜ֆ, ի՞նչ է ատիկայ։ Հայրապետական կանոն։ Էյ Պապերն ալ մայ-րապետ չեն եա. անոնք ալ հայրապետ են, և չիտակը կուզես նէ՝ անոնք հաւապետ ալ են. չը նայիս, ուրկից կոկի կոր անոնց նուիրապե-տութիւնը. մեզի պէս առաքեալներուն կէս մէջքէն կամ ոտուըներնուն չէ, հապա գլուխ-նուն։ Մանաւանդ մերինը ինչի՞ եկեղեցական իշխանութիւնն է, որ պահք օրը պատառ մը ձուկ կամ խաւեար ուտելու հրաման չեն կըր-նար կոր տալ. և ի՞նչ տարբերութիւն կայ մեր և անոնց մէջտեղ։ Մանգաւունի մը։ Այն ալ Աբմաշ երթայ՝ բժշկութիւնը կը գտնայ. ըսաւ ու «թարթի շունտան պանա իւչ օքքայ» ըսե-լով՝ տոպրակին բերանը բացաւ։

— Հա՛ չէօյլէ, քարտաշ, պէյթին եէրինէ պալըք, պիր օքքայա տա իքի օքքա պաշ, պիր տէ փարա սանա ֆազլա։ Պիզիմ Թադէոս Բարթողմէոս կէրչէքտէնէ իշ աւտամը տէյիլլէր իմիշ ա՛, մամաշլով՝ տոպրակը փէչին տակը ա-ռած՝ Ընէրէթճի սօքաղին մտաւ չմտաւ, ան ա-տենուան եասախճի վարդանն է եախալամիշ ըրաւ։

— Լա ի՞նչ ա պինիչի տակ։

— Հիւանդի համար քիչ մը ձուկ առի։

— Ցօ՛ կէչմիչի՛կարըտաւ՛ք, էսա ինչ խիւանդ. էս կանտար ձիւկ կանայ ուտէ։

— Ի՛նչ ընենք, աղբար, դպրոցին ամսա-կաններ ամէն ատեն չերթեր, հիմայ որ վրաս ստակ ունիմ, թօփտան առի։

— Պէնիմ ակքըլիմ ալմազ պուննի։

— Ճշմարիտ կըսեմ, եղբայր, մեր բժիշկն ալ պէրպէր Դէորգն է. ասանկ պատուիրեց և ըսաւ թէ, պիրտէն առ՝ աղէ՝ և քիչ քիչ հիւ-անդին կերցուր. և շատ պատուական կըլլայ եղեր. եթէ կամք կընէք՝ եկող չաբթու ուտիք եկլեսիա՝ եկէք, մեր տունը հրամայեցէք՝ ի միասին կճաշենք։

— Մըկայ արէ տիւ խետ ձիգ պարանպար պատուիրած քարան վէքիլ խայտուրքի մօտ խրա-մէ, մեր ձեր տիւն կիւել եառքի պան ի։

— Կաղաչեմ, գլուխ հոն մի տանիր, ծեծ կու-տեմ. նա՛, կուզես նէ՝ հուսա կթափեմ, թո՛ղ որ տուն երթամ. հիւանդս կսպասէ։

— Տէ, քիչլի՛ կասեմ, ինկի առա՛ջս։

— Ջեմ երթար. ես պապական եմ։

— Բաբաղա՛.՛՛ն, . . . պէ կարակուշ օլ-

սան՝ էլևտեղն ուչմաղսին։

— Ի՞նչ ըսել է, ես կաթոլիկ եմ։

— Որ Տաճիկ էղնիէս՝ իմ ձիեռնէդն չես կա՞նա վռնըլնիէ, ըսաւ ուլալէն ցուցուց։

Սամսար պօզանին ճարը հատաւ, լնկաւ առջին, ձուկին տոպրակը ձեռքը ելաւ վէքիլին առջին։

— Ծո գարշելի, այդ ինչ է, դպրութիւն ալ կընես հէ, չես ամաչեր, բերիք սա ֆալախան չըպռսիը։

— Ծառայ եմ հայր սուրբ, իս ղուրբանել տուր։

— Իւսկիւմրինները քեզի համար կը խօսին, ալ ինչ հարցընեմ։

— Ինձի համար չէ, հիւանդի համար է։

— Այդ հիւանդին առողջութիւնը մարդ կը ըզգէ, ինչ կընէ, պառկեցուցէք սա թըշուառականը, իմ դէմս սուտ ալ խօսիլ հէ։

— Մեղայ, հայր սուրբ մեղայ, չօռ ուտեմ, ղիֆթ ուտեմ՝ թէ որ ես պիտի ուտեմ։

— Ջարկէք սա նզուիլց արմատին, պահք ուտել հէ։

— Ո՛չ հայր սուրբ, ո՛չ, ձեծ է կերածս, տահա պահքս չէի կերեր։ Մեղայ, ոտքդ պադնեմ, ալ հերիք է։ Աման, կը մեռնիմ կոր։ Սուրբ կարդիդ խաթերը համար։ վայ մարիկ, վռյ, վռյ։

— վերուցէք բանտը դրէք։ սա Տ. Զաքարիան ալ կանչեցէք, թող խոստովանցընէ։ տեսնենք թէ որ ուրիշ անգամ ալ կերած է՝ թըռնախները պիտի թաւիմ։

Քահանան կերթայ բանտին մէջ։

— Անցած ըլլայ, օրհնած, չտեսածի պէս ըլլաս։

— Տէր հայր, աչքս դոյեմ նէ աճապա ցաւըս կանցնի։

— Ինչ մը թուք քըսէ, թուք։ շատ օգուտ կընէ։ մենք տղայութեան ատեններս վարժապետէն թաթ ուտէինք նէ՝ այնպէս կընէինք։

— Հիմայ ըսէ մեղայ Աստուծոյ, խոստովանիմ նէ նայինք։

— Տէր հայր, խոստովանիմ և հաւատամ, որ ոտքերուս մատներէն արիւն կը վազէ կոր։

— Շիտակ ըսէ, ուրիշ անգամ պահք օրը ձուկ կերեր ես։

— Խե՞նդ եմ որ ըսեմ։

— Չէ, չէ, օրհնած, ըսէ դուն, մի վախնար, ես քու դաղտնարկդ եմ, ինչ կըլլայ ես՝ղեր, պատերը ատոր հրաման կուտան։

— Ա՛խ, ես ալ ադ կրակին երեցայ, թէ որ դուն ալ ադ մտքին վրայ ես՝ ղոյշ կեցիր որ՝ չըլլայ թէ ինձի պէս օձիքդ ձեռք տաս։

— Մենք արդէն բաւական թուով խումբ մը կազմած ենք. մէջերնիս եպիսկոպոս ալ կայ, վարդապետ, սարկաւագ, վերջապէս եկեղեցական ամեն դասէ պետք ըլլալիք հոգեւորները պակաս չեն, մեղի տիրացու մը և վարժապետ մը պետք էր, անիկա ալ կուգես է՝ ցանկիս մէջ քեզ անցնեմ. մեր մէջը նաեւ Աստուծոյ տուածէն ամիրաներ ալ ունինք, որ պետք ըլլայ նէ՝ սարաֆի թախըմի են, թըքըը թըքըը վարա կը համրեն. շատ չի քշեր՝ աս ֆուլիան օրթան պիտի ելնէ. քեզ տեսնամ, ձեռքէդ եկածին չափ ձայնդ հատած տեղը ժողովուրդ համոզել աշխատիս. որ իրարու խօսք հասկընեն, մէջերնին միաբանութիւն ընեն, որ երբ մեր կողմանէ նշան տրուի՝ իրենց մէկտեղ հաւաքուելու, ամեն մարդ բաներնին դործերնին ձգեն՝ մեր եռեւէն վազեն. մինչեւ որ մենք ալ ինքիր դըլխնուս հասարակութիւն մը կազմենք՝ օրթան ելնանք։

— Այդ ըսածնուդ ամենքն ալ պիտի կատարուին, հիմա միտքս կուգայ որ՝ Յայտնութեան դրքին մէջ բոլոր այդ մարդարէութիւնները եղած են։ Շիմոխլիք ասկէց ելնելուն մէկ ճարը։

— Ես հիմա կերթամ կը վկայեմ թէ անպարտ է, և անմիջապէս ասկից կ'ելնես. բայց ըսածներս մի մոռնար. ըսաւ ու գնաց։

Պատուելին ալ քիչ մը եռքը աղատեցաւ ու բանտին մէջի խորհուրդը տասնըհինգ օր չտեւեց կատարուեցաւ. ուղղը կրնայ Պերպերեանի չինած պատմութենէն մանրամասնաբար տեղեկանալ։

Հիմա մենք անցնինք Հասունի օրերուն. որուն իշխանութեան օրով անցած անցքերն ալ համառօտ մը յիշելէն ետքը պիտի մտնենք

ներկայ համաշղթային խնդրոյն մէջ, բայց հիմա-
կու հիմա։

Մեկ ուրուն վեր

1871 Մարտ 3 ի Տիգրանակերտ

. . . խմբագիր.

Խնդրեմք Տիգրանակերտոյ այժմեան յառաջդի-
մութեամբն լակական նկարագիրն եղող հետեւեալ
յօդուածիս յանուն ուղղութեան հանդիսիդ միջո-
ցաւ հրապարակ ներկայելու չուշանաք։

Շատ անգամ Տիգրանակերտոյ յետադէմ վիճա-
կին վրայօք գանգատներ լսուած են. սակայն միտք
Աստուծոյ մտերս նորա Հայ հասարակութեան մէկ
մասն յանկարծուստ բռնկող հրաբուխի նման եռալ
ու շարժիլ սկսեց, եթէ հարցնէք; ուստի եկաւ այս
շարժումը, ուղղայս հինաւուրց առաջնորդի չարա-
դերգիռ տնղափոխութենէն, չ'մոռնանք յիշել, թէ
քաղաքիս Հայ հասարակութիւնն սակաւ բացառու-
թեամբ. գողցեալ ամէն տեսակ չարժման ընդունակ
միամիտ տղայ մ'է. ուստի վարպետորդին ըստ հա-
ճոյս անոր կամաց դպանակն կը դարձնէ, կրից եւ
յուզմանց աւիշներու մէջ. յանդուգն եւ գաղտնի
նպատակներ մուտցանող պարագլուխներու կամա-
կատարութիւնն յարմար գործի մ'է, բայց հարցուր
թէ այս չարժման ընդունակ աղգայիններն երեսուն
տարիէ ի վեր դէպ ի ծոր կը չարժին. — բարոյա-
պէս եւ նիւթապէս զիրենք թշուառացնող առաջ-
նորդամոլութեան խորհուրդը։ Հարցու նաեւ թէ,
ասանկով ցարդ ինչ չահած են — թթուած առաջ-
նորդի մը խաչրուխէն չը զատուելու համար մանաէր-
ծութեան հազուագիւտ արուեստը. աս բաւական
յառաջադիմութիւն չէ՞ կըսես, խմբագիր, դպրոց-
ներն աւերակ են դարձեր, Աղգային իրաւունքներն
անճառնհատութեան կամ անհոգ հովուութեան մը
կը կոխոտին եղեր; Փիւրտիատան բարբարոսաց հարա-
տահարութիւններէն կայլի կը տուչորի եղեր, վեր-
ջապէս վիճակիս վերաբերեալ Աղգայինքն ամէն կեր-
պով ձնատու եւ թշուառութեան կենթարկեն եղեր,
որոնք հոգ. Տիգրանակերտոյ հին գլուխներն ամէն
բան իրենց հինաւուրց կուռքին զոհելու պատրաստ
են, իրենց աղգ, աղգային իրաւունք, դպրոց յա-
ռաջադիմութիւն պէտք չէ, այլ միայն պաշտելի ա-
ռաջնորդին, զոյն միայն ունենալն, ամէն բան ու-
նենալ է իրենց, ալ ինչպէս քրիստոնեան բերուընուն
եաեւէն կը վազէն ու մատունքի պէս ոտքէն, վէ-
չէն, խոյրուխէն բռնած կը խնկարկեն սրբացնեն
ու հրաչափառապէս Տիգրանակերտ մտցնեն, էյ ինչ
ընեն խեղճերը, ասկէ իզատ ուրիշ բան չեն գի-
տեր, երեսուն տարիէ ի վեր նոյն առաջնորդի ձեռ-
քէն տակ ինչ տեսած են, միայն զոյն իւր դժուա-
բազիւտ որպիսութիւններովն ընդունիլ, պաշտպա-
նել եւ մինչ ցաստեղս բարձրացնել, ատոնց յառա-
ջադիմութիւնն այս է, եթէ սուտ է, թող ցուցնեն
երեսուն տարիէ ի վեր ուրիշ ինչ բանի մէջ յառա-
ջադէմ եղած են. կամ ազգային բարեկրթման կեն-
սական խնդիրն երբ սին առաջնորդամոլութեան չափ
ուշադրութեան առարկայ ըրած եւ յուզած են. էյ
ինչ պէտք է մանր մունր անհնչան բաներու համար
մտածել հոգնիլ. Յակոբ եպիսկոպոսի գալստեանն
հոգնիլն ամեն բան կարժէ. այն հինաւուրց չնաշ-
խարհիկն ինչ որ ընէ օրինաւոր է, աղբօդուտ է
ուստի զոյն չը վնասէն՝ յանցանք է, չ'պաշտպա-
նելն՝ ոճիր, իսկ ձեռքէ թողուլն՝ անսերելի մեղք՝
բան չունի թող լուսամիտն ու արդարասէրը անոր
ընթացից դէմ ձայն բառնայ, Աղգային իրաւանց վը-
նասաբեր ոգին եպէրէ. ոխակալ եւ յաղագոտ սրտի
վատթար կիրքերը թշնամանէ ու անուղղայ բարքն
պարսաւէ, անոր հոգը չէ. վասն զի իր ջերմեռանդ
խնկարկուներուն կոթնած դիտէ ընելիքն. դիտէ
ճշմարտութեան ալաքներուն դէմ ամպրութեան վա-
հանով մաքառիլն եւ ի պաշտպանութիւն անձին
բազմարուեստ եղանակներով խուճք մը մարդկանց
կրից թելերն չարժելը երբ իրաւասիրի ձայնը խեղ-
դել ուզէ. ըստ իւր ըաղմամեայ սովորութեան պաշ-
տօնեաները չուրջը կը խմբէ։

«Ես աղբար կերթամ» ըսելով չընկոց մըն է կը
ձգէ, եթէ ասով չը յաջողի, ժողովրդային կիրքն յա-
տենի յուզել կսկսի. վերջապէս եթէ փէքմէզլի
խուչրուխէն փակչող չատ ճանճիկներ չունենայ. քա-
ղաքէս քանի մը ժամ հեռանալու միջոցը ձեռք կառ-
նու. եւ անա ասպարէզը կը բացուի ու բարեպաշ-
տական մանաէրմութիւն մ'է կսկսի. կը հայիս կը-
նիքնին իրեն համար կրող խել մը բեռնակիրներ
պատրիճանի պէս խանութներու եւ տուներու խոր-
հրդապահ անկիւնները կը խռնին, խորհուրդ, մէճ-
լիս, ղոնճա, վերջապէս Տիգրանակերտի եղոտ մու-
րը նորէն բերել տալու խարար կուտան, ու մո-
հուրճներ ձեռք ձգելու համար աչքը բաց ավճի-
ներու պէս չորս դին կը վազեն, փողոցներէն խուչ
չեն թողուներ, խանճի մը կըլլայ, քիւլհանճի մը
կըլլայ, թէլլաք մը կըլլայ, թէլլալ մը կըլլայ, կու-

որ պահաս մը, կոյր մը, կաղ մը, ինչ կըլլայ ըլլայ, ի հատատութիւն Յակոբ եպիսկոպոսի խախտած չիվիին փիւրէլէմիչ կընեն սուրբ Սարգիս կը տա-նին, ուր եօրղանի չափ թուղթ մը մահէրճի պա-շի թօփալեան պատուէլոյն ձեռքը պատրաստ կե-ցած է եկող մը տեսածին պէս ուսուլիկ մը կը մո-տենայ։

— Բարեւ աղա։

— Հրշար բարով։

— Ֆալըպիմի քարամ էրէ։

— Պաւօ, ես վինաչիյիմ պասմաճուրենէ խա-պար չունիմ։

— Չը կարցանք հասկըցուցինք, մօրիդ սուր։

— Կինա ամանգի գուրծ իկայ, ինչ է։

— Հոնցէն լէ պիտու։

— Վէրկիի գուրծ է։

— Էնլէ մէջն է։

— Ընծնենդ փուղ մըն ուղէք։

— Չէ աղբեր, մինակ մօրիդ։

— Էյ, առ կպցու, ճուրէ փուղի Թող չելլայ գէյրիսիայ։

— Է՛ֆ, ինչ պէնսուզ մարդ էր. Թայդի բան մի հասկցնես տավան ալէնիր կելլայ։

— Զէս մարդու պէնէ զաթի քիչ մի Թանծր է։

— Թանծր կըսես կը Թողես. քաչքէ քեզի զա-տար բան հասդնէր. տուր հրեանք աղբեր, տուր մօրիդ։

— Ա՛ռ, լաքին ըսածիդ գատար չեմ, ընծի կուտէ պահաս կը կանչին։

— Կուտիդ ինչ էնիմ. ընծի մօրիդ պէտք է. խօսքէ մէջերնիս քըզնէրդ Թէֆարնիրէ չագլածին. կուտիդ պահաս է մօրիդ Թամամ է եա։

— Ո՛ւֆ Թօր քիմի, կլօր անգալաա, իրեք քէօ-չայով, կպցու Թող էրԹայ իչն եօխ մի միր մատէ մէջէ Թող գանուի, կուգիս էրկուրեք հատ զարկ, գուրծէ Թող ճամբու ընկնի։

— Կայնի՛ ամիրային հարցնենք։

— Կեղնայ, աղա, մէկ մօրէ երկուրեք ժուռ զարկինք։

— Նիւեա օլմազ, կէչան սէնալարտա օլտի, քիմ արիյաճաղ. Պատրիարք մօհուրլարի չօխ կէօրիւրսա հազ պունչարտա տըր տիւեար, մօհուրլարի չօղալ-տըն, ֆագաթ իքի տաֆա մօհուրլիեանլար լաղապ-լարընի տակիչսինլար։

— Աղա, նանց է խսա տընընչինդ հատ մօր ի-կայ տիղ մի հազըր, բէրէցինք զարկինք։

— Տորդ եիւղի աչմազսա օ վազրէ։

— Փաք էյի։

— Սան պըզըմ չարխաճիլարա սօյլա մուչԹարի Թօփլասընլար մուչԹարի, պու իչ մուչԹարիլար ի-լա կէօկարըր. պէօյլա տանկ աղա։

— Աֆանտրմ։

— Պիզըմ իչիմըզ մուչԹարիլար իլա կէօկարըր։

— Ծնտան պաչգա, հարարաթի չալըչմա վա վարա իլա։

— Պան նաֆսըմա Ալլահըն էօկիւնտա ուխտ էԹմիչամ քի վարամտա կիԹտա, մալըմտա, պա-չըմտա, Յակոբ եպիսկոպոսի հաչրա Թաք ԹուԹա-ճաղամ դուրպան օնըն կարգընա, սուրբ դըր օ, սուրբ, սանտա պէյլա տակըլտան աֆանտի։

— Եօխ, պան պէյլա ուխտ էԹմամիչամ, ֆա-գաթ Թարաֆկիրիեամ, չունքի էբէյի ուլմի սու-մի սուլուգ պիր աատամ տըր. էլ տալիքլէրինի գա-բաԹմա իչուն պէնըմ քիմի չօխ տուչունուր. սանի պիր խըզմաԹա գօչար. պանի պիր մանտաԹա էր-տըրըր, տիկարընի պիր ԹաԹլի գահֆա իլա խա-վուխընա տուկմալար. հասըլի աատամընա կէօրա չարպաճի վէրի, աֆանտրմ։

— Պէյլա տըր։

— Շիմոի պանտանըզ Տիգրանեան Մկրտիչ ե-պիսկոպոսի սալարամ, ճուտխանըզտա պիլդրսըզ քի տօսԹուտ տըր, ֆագաթ Յակոբոսուն ահլաքի պահ-պաչգա պիր չէյ տըր, վազտա կէչան տանտալարտա ֆանտա տէյի հագդընա մօհուր պասԹըմ Պատրիար-քարանա, լաքին օ վազԹըն աատամընա ույտըմ, չիմոիտա՝ չիմոիքընա ույմալի։

— Պէյլա տըր աֆանտրմ, կանտարսի պուրտա իքան, Թամաֆուհաֆ իմրասընտա միլլաԹըմըզտան սարի կաԹոլիկ միլլաԹընտան աատամ հասպ էԹտըղի իչին, պանտա կանտարսընտան զգուել օլմիչտրմ, հալա պիր կիւն զալս պու մանլաքաֆտան կէԹ տէտրմ, լաքին չիմոի պիլմամ Աղա կարգընտանմի տըր, արդարըզընտանմի տըր, մա՛տամ Թուրչի քիմի իսԹիէր կանտրսի։

— Պրա, պապամ օ պիզըմ պապամըզ տըր, պիր աղա սօյլարտի պինտա պարապար Թօգըլըրտի, օ-նուն քարոզուԹենի, օնուն սասի, օնուն վարըչի, ճիհանտա պուլունմազ, հա, պէչ զուրուչ օնուն ի-չին պան զօյտրմ։

— Պէյլա օլմազ աղա, մեցի էկուբ, Թապագի ալ պէյլա կազ հարքատ առաջնորդըմըզ իչըն լօմաս-նի պրախսըն։

— Շէն մընէք աղաներ չէն ու պայծառ մընէք, Աստուած Յակոբոսի սուրբ տեսուԹենէն չի զրկէ

ձեզի. սուրբ աղօթքէ օդնական ու պահապան եղնայ ձըղի, ձեր զաւկընեըուն, ձեր տան։

— Քանի ղուրուչ էղաւ։

— Ես լէ վայկս դնիմ քանի հարիր կեղնայ։

— Օ՛խ, հերիք, Պատրիարքարանէ թիլ քաչելու է. Արդնու վանքէ ա՛լի ճամբելու լէ, թղթի լէ, մրագապլէ, պոլ պոլ կօգտա։

(Շարունակելի)

Արդյ խմբագիրը.

Բարեհաճեցէք՝ ի սէր արդարութեան հետեւեալ յօդուածը պատուական լրագրիդ մէջը հրատարակել՝ ի դիտութիւն հասարակութեան։

Բարի առաքինութեան։ Մինչդեռ Տրապիզընի Աբեւելեան Հայ կաթողիկէ ժողովուրդը օրըստ օրէ աճելու և բազմանալու վրայ է, մինչդեռ խուռն բազմութեան մը արանց և կանանց ամէն կիւրակի իրենց մատուռը դիմելու ետեւէ են հոգեւոր պարագլուխներնին անթերի կատարելու համար, մինչդեռ կըսեմ, 60—70 ի չափ աղդասէր անձինք «Բարեկրթական» անուամբ ընկերութիւն մը հաստատած երկու լրագրաց բաժանորդ ըլլալէն յետոյ՝ ունին նաեւ ընթերցարան մը՝ ուր ամէն երեկոյ կը յաճախեն որ և է պատմական և ուսումնական գրքեր կարդալով զբօսնելոյ, մինչդեռ տարիէ մը՝ ի վեր ազդին մեծագոյն մասը իրենք սեպուած ըլլալը՝ տեղւոյս կառավարութեան կողմանէ իմացուած է Մեծ—Եպարքոսին, և իրենց Պատնաժողովին իսկ կառավարութիւնը ճանչցած է և իրենց հոգեւոր հովիւը տերութենէ ընդունուած։

Ի՛նչ կըսեմ, մինչդեռ տեղւոյս Հասունեանք, նա մանաւանդ իրենց դղերը դեռ այս օրերս խակ, դիշեր ցորեկ զանազան խաբէական գիւտերով և կրօնից խորհուրդները իրենց պատրուակ առած կը ջանան, ամէն ճիդերնին կը թափեն իրենց թշնամանոյն բազմութիւնը որսալու, ժողովքներ կը կազմեն, ստորագրութիւններ կը ժողուեն, դարձեալ՝ ի ղուր. կը լքանին առաջինէն աւելի՝ տեսնալով տեղւոյս իրենց սակաւաթիւ մնացած մասը, և քալ հասու ըլլալով որ եթէ ասոնց ժամն իրենց ձեռքը մնացած եկեղեցին կորսնցընեն՝ բոլորովին թափուր և դատարկ պիտոր մնան՝ բաց՝ ի մէկքանի շահասէր և կրօնամոլ անձանց։ Վերջապէս մինչդեռ այս օրուան օրս իրենց Աբեւելեան վարժարանին մէջ 40 ի չափ աշակերտք կը կրթուին՝ ի բարոյականս, յուսմունս և՝ ի գանազան լեզու ընդ անդուլ խնամատարութեամբ յարգոյապատիւ Վ. Հ. Յակովբայ վարդապետի Ս. Ճ, Աբճեան որուն վրայ մինակ ըլլալով ամենայն հոգեւոր և դպրոցի պաշտօն չի կարողանար իր վրայէն համեմատ հանիլ ամեն բանի։ Հուսկ ուրեմն երբ 40—50 տարուան և սերտ մտերիմ նոր կնքահարք կը թողուն իրենց պաշտօնը կամ լաւ եւս ըսելով կը մերժեն հասունեանց կնքահայրութիւնը. և այս կերպով օր քան զօր նորածին մանկամարդք ևս բազմանալու ետեւէ է Աբեւելեան Հայ կաթոլիկաց մեծագոյն մասը։

Ընդհին Հասունեանց խեղճ Սէտայը Հագը գէթ կոչուած լրագիրը, խնդութեամբ գինովցած և իր աչաց մտաց լոյսը կորսնցուցած, առանց քննելու և հաւաստելու կելլայ մարտ 4 իւր 102 օրական թերթին միջոցաւ կը հրատարակէ բոլոր աշխարհի թէ Տրապիզընի մէջ կիւրեղեանց ընտանիքէն զատ Հակահասունեանի մը նշոյլը չէ մնացեր։ Արդարև զարմանալի և անըսելի առաքինութիւն, որուն նմանը կերեւի թէ լինքն ալ լսած չըլլայ, որուն վրայօք չուտած և լինքիրմէ դուրս ելած կը խնդրէ յԱստուծմէ որ մնացելոց աչաց լոյս տայ որ իր կորութիւնը տեսնան. (ո՛չ, ոչ, սխալեցայ, որպէս զի օր մը առաջ միանան իրեն հետ)։ Ո՛րքան հեռու։ Երկինք երկիր իրարմէ այնչափ հեռու չեն, որչափ իր ըսածը։ Մինէ լոյսը կրնայ խաւարին հետ միանալ և կամ ճշմարտութիւնը կըրնայ արդեօք ստութիւնը իրեն բարեկամ ընդունել. ո՛չ երբէք։ Արդ այսքան մերձաւոր տեղւոյ մը լրերն որ առանց ճշմարտութիւնը վինտռելու և ամօթասարտ ըլլալը չանձն առած կը յանդգնի հրատարակել նէ, որքան եւս աւաւել հեռաւոր տեղեաց և պաշտօնական անձանց լուրերը՝ որոնց ստուգութիւնը կարող չեն չատերը քննել և իմանալ, յորում մասի է ի-

բենց ռամիկը։

Ապաքէն իրաւունք ունի ճշմարտասէր անձ մը ըսելու թէ Սէտայը Հադըդէթի մէջի դրուագներուն չատը, և թերեւս բոլորը, այս կերպ ստախօս յօդուածներ են. և իր նպատակը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ՝ ի սէր արծաթոյ այսպիսի ստախօսութիւն եթէ կարելի է մարդ որսալ և իր մասը բաղմացընել։ — Վերջին յայս օրհասականի, այլ՝ ի զուր, քանզի դեռ Սէտան արեւուն լոյսը չի տեսած իր թշնամիք չատոնց լուսաւորուած էին։ Որոնք էր թէ իւր մտերիմք ալ տեսնային այս լոյսը և օր առաջ եղբայրական սիրով ընդգրկէին մկկմկ և ոչ թէ յաճառութեամբ հակառակէին, որոյ վերջապէս վերջը կայ միայ միայն իրենց ամօթ և նախատինք թոռանց՝ ի թոռունս։

Տրապիզոն 15 մարտ 1871

Աղեսոեր ԱՅՅՈՐ

ՈՒՑՏՈՒՐՄԱՍԻՕՆ

Մ. Պիզմարդ կէօղիւկը Բարիզ մոռցեր, գերմանացւոց բանակը նորէն եւս պիտի դառնայ եղեր ղանի անպատճառ դանել բերելու համար։

Կըսուի թէ Բարիզն ու վերսայլը երարու կապող թելը բզդեր է. հիմա Զինիմաչունի օձմալը ընկուզի պէս երարու մէջ պիտի մտնան եղեր։ Ցեանենք թէ վրայի խապուխը վէրսայլ պիտի ըլլայ թէ Բարիզ։

Զատկուան երեք տօն օրերը Պօլսոյ լրագիրները չկրնալ ելլելուն պատճառաւ խմբագիրները ջուր պիտի ծախէն եղեր որ ապրուստնին ճարեն։

ՆԷՎԱԶԻԼԼԻՆԵՐՈՒՆ ՆՇԱՆԸ

Հայ ճուվէնաներուն մէջ բալթօներնուն դուրսը կուրծքերնուն վրայի ճեպը ծայրը դուրս ձգած թաչկինակ կրողները նէզավիւսի ըլլալնին իմացընել կուզեն։

ՎԻՊԱԿ

Նախընթաց թերթին տպագրական սխալները շատ են, բայց մէկու մը ձլաս չունին, բաց՝ ի մէկ հատէն՝ որ պաղտատու եկեղեցին ըլլալու տեղ պալատու եղեր է։

ՀԱՐՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

— Աղապա, ինչու Զատկին նոր խունաւրա կը հագնին։

— Մենք ալ Թօփ տապանճա չունինք, աղկիճըրթըներուն ձայնովը կը մխիթարուինք։

— Էյ նոր լաթ ինչո՞ւ կը հագնինք։

— Մեծ օր է՝ անոր համար։

— Հապա տուտուս պղտիկ օրերն ալ կը հագուին է։

— Կնիկներուն ամէն օրը մեկ է։

— Ծօ, ատ ինչ է վրադ գլուխդ չամուրն ես թաթխուեր։

— Աղապաս տուներուն բենճիրէն ի վեր կը նայէր կոր, ես ալ կէօլը կոխեցի։

— Ծօ լակոտ, պոյըդ վեր չելած՝ սուտ հէ, ես արեւը կը չափեի կոր սահաթը հասկընամ տէյի։

— Գացած տեղերնիդ ինչ իքրամ ըրին։

— Անուշ, անուշ, այնչափ անուշ քի, աղապայիս փայն ալ փիւթիւն ես կերայ։

— Ասլը պէն տէ չօճուղու սօչ քեասէ եէ, ինչ կէզտիրիյօրում։

— Իւսկիւտար գացիք նէ՝ հարըդ կնիկներուն ձեռքերնին թօթուեց, չէ նէ թէմէնա ըրաւ մի։

— Ձեռքերնին թօթուեց, մէկ հատինը անանկ թօթուեց որ, մաղ միայ կը կոտրեր կոր։

— Իրաւ քա։

— Ալաֆրանկան ինտոր կը վերցընէ նէ անանկ ըրինք։

— Օրթաքիւղ կնիկը կէնէ անանկ զայիճ է։

— Մաշալլահ, բէկ վրայ է եկեր։

— Պարո՛ն, ի՞նչ կը կարդաս։
— Բերականութիւն։
— Ջաթիկը ի՞նչ անուն է։
— Ա.ծական։
— Ինչո՞ւ։
— Կարմիր հաւկիթ կը ներկէ։
— Ի՞նչ հոլով է։
— Հայցական։
— Ատոր ուղղականը։
— Հատիկ։
— Ա.ֆերիմ. աղէկ տղաքը ես։

— Ա.յս գիշեր ժամը քանիի՞ն ծանուցում եղաւ։
— Տէրտէրին առղանները թաւիները էր՝ չըհասկցուեցաւ։

— Աղա տեաէ՛, ինչո՞ւ աւագ ուրբաթ օրը անձրեւ կուգայ։
— Երկինքը կուլայ կըսեն։

— Երեկ գիշեր ի՞նչ էր։
— Լացի գիշեր։
— Հապա թէյղէս խնդաց՝ նէ։

— Տունէն երբ պիտի ելլաք։
— Ջաւկին ժամ երթանք նէ։

— Վարպետիդ ձեռքը պագի՛ր։
— Տունը չէր, ելեկին ճէպը պագի։

— Պօղ հաւկիթ առիք պարէ։
— Տօխուշմիշ եղեր են ամմա, մերինը չէ վաստըկեր։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ
Մ. ՊԷՅԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Բերկրութեամբ սրտի կը ծանուցանենք որ Մուրատ-Ռափայէլեան սանուն՝ իրենց ընկերակից դանուող երջանկայիշատակ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի հանճարէն քաղուած ծաղիկները ժողվեր ու գեղահիւս վունչ մը կապեր են, այնպիսի վունչ մը՝ որոյ հոտը առնողը իսկոյն կը յափշտակուի ու զգացումները կարմրննան, սիրտը հայրենասիրական եռանդեամբ կը լեցուի, փառքեր կերազէ և անմահութիւն կը շնչէ։

Անմահ ոգի, վերջապէս մեռանելէն վերջն ալ դեռ կենդանի է Հայոց վարժարաններուն մէջ, թանգարաններուն մէջ, թատրոններուն մէջ և այն ամեն սրտերու մէջ, որոնք իր սիրան ու հոգին ճանչցած են և կ'օրհնեն։

Ա.յսպիսի հաղուագիւտ դրքոյկ մը Հայ դրականութեան և թանգարաններու վսեմութիւնն ու պարծանքը ըլլալով, կը յուսամք որ ամեն ճշմարիտ Հայ կը փութայ անկէ մի օրինակ ըստանալ, որ կը ծախուի բոլոր Հայ դրավաճառաց քով։ Գին մէկ Մէճիտիյէ։

ԻԼԱՆ

Ա.թիւք տիւքքեանըմտան թարլա պաչընտան
Ա.մէչ իթտի պէնի ֆիրարէ մէճպուր
Թիւթիւնիւմ պուլունուր հէր նէվի ճընտէն
Իսմ ու մահլէզիմ էկինլի պօղոս տուր։

Թադ սիմ ճատտէսինտէ Ոսկերերանըն
Ա.զարէթլէրինտէ պէնի արայըն
Թա եանընտա ձիճի Ա.նտոն աղանըն
Տիւքքեան նումէրօսու Թամամ օթուղ տուր։

Թամամ սաթարըմ հէմ տուխան ալա որը
Հէմ ֆիյաթ էհվէն իչէնլէր չահատ որը
Ղաղէթալէր տէրսէն հէփսինտէն վար որը
Պույուրան ղէվաթը իթմէմ պիհուղուր։

Զաթէն միւշթերիլէր արար պուլուրլէր
Կերչի իլան իթտի հէվ ղաղէթալէր
Իլան պիր պօրճ տուր քի էտա իթտիլէր
Պիրիսի գալմըշտը օ տա Մամուլ տուր։

Պ. Նէնէճեան

ՇԱՐԱԴԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
ԳԻՒՈՐԳ Ց. ԱՑՎԱՉԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՓԻՒՐՓՃԵԱՆ